

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.717.061

Мороз Наталія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів

Національний університет «Львівська політехніка»

Мороз Наталья Владимировна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры финансов

Национальный университет «Львовская политехника»

Moroz Nataliia

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Department of Finance

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-8594-8014

Бондаренко Лідія Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів

Національний університет «Львівська політехніка»

Бондаренко Лидия Петровна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры финансов

Национальный университет «Львовская политехника»

Bondarenko Lidiya

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Department of Finance

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-3313-3569

ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ
ТЕНДЕНЦИИ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ В УКРАИНЕ
TRENDS IN BANK LENDING IN UKRAINE

Анотація. Проведено дослідження середовища кредитної діяльності банків, стримуючими та стимулюючими факторами їхньої кредитної активності є криза, що спричинена пандемії COVID-19, а також монетарна політика регулятора (рівень облікової ставки, зміни в оцінюванні платоспроможності позичальників). Проаналізовано тенденції кредитування банківської системи України, зокрема динаміку показників кредитних операцій за категоріями позичальників. Визначено причини негативних тенденцій банківського кредитування. Особливу увагу сконцентровано на головному індикаторі якості кредитування – частці непрацюючих кредитів, яка має досить високе значення упродовж останніх п'яти років та повільні темпи зниження. Визначено десять банків із найбільшою часткою непрацюючих кредитів, а також шість банків із найбільшою величиною непрацюючих кредитів станом на 01.08.2020 р. Виявлено, що 75 % непрацюючих кредитів належать чотирьом системно важливим банкам, не відповідне функціонування яких може призвести до зростання системних ризиків банківської системи. Запропоновано регулятору посилити вимоги до якості кредитного портфелю системно важливих банків та спонукати їх активніше списувати зі своїх балансів непрацюючі кредити, продавати та реструктурувати їх.

Ключові слова: банк, банківська система, кредит, непрацюючі кредити.

Аннотация. Проведено исследование среды кредитной деятельности банков, сдерживающими и стимулирующими факторами их кредитной активности является кризис, вызванный пандемией COVID-19,

а также монетарная политика регулятора (уровень учетной ставки, изменения в оценке платежеспособности заемщиков). Проанализированы тенденции кредитования банковской системы Украины, в частности динамику показателей кредитных операций по категориям заемщиков. Определены причины негативных тенденций банковского кредитования. Особое внимание сконцентрировано на главном индикаторе качества кредитования - доле неработающих кредитов, которая имеет достаточно высокое значение за последние пять лет и медленные темпы снижения. Определены десять банков с наибольшей долей неработающих кредитов, а также шесть банков с наибольшей величиной неработающих кредитов по состоянию на 01.08.2020 г. Выявлено, что 75% неработающих кредитов принадлежат четырем системно важным банкам, не соответствующее функционирование которых может привести к росту системных рисков банковской системы. Предложено регулятору ужесточить требования к качеству кредитного портфеля системно важных банков и побудить их активнее списывать со своих балансов неработающие кредиты, продавать и реструктурировать их.

Ключевые слова: *банк, банковская система, кредит, неработающие кредиты.*

Summary. *A study has been carried out on the credit environment of the banks, which constrains and stimulates their credit activity, is the crisis caused by the COVID-19 pandemic, as well as the monetary policy of the regulator (interest rate level, changes in the assessment of the creditworthiness of borrowers). Trends in lending to the banking system of Ukraine, in particular the dynamics of credit operations by categories of borrowers have been analysed. The reasons for the negative trends in bank lending have been identified. Ten banks with the largest share of non-performing loans have been identified, as well as six banks with the largest share of non-performing loans as*

of 01.08.2020. It has been shown that 75 per cent of non-performing loans belong to four systemically important banks, the lack of adequate functioning of which may increase the systemic risks of the banking system. It was suggested that the regulator should tighten the quality requirements of the loan portfolio of systemically important banks and encourage them to write off, sell and restructure non-performing loans more actively from their balance sheets.

Key words: *bank, banking system, credit, non-performing loans.*

Постановка проблеми. Незважаючи на вимогу сучасності щодо універсалізації банківської діяльності, кредитування незмінно залишається домінуючою активною операцією банків, а дохід банку від здійснення кредитування – значним джерелом його дохідності та вагомим чинником ефективності діяльності банківської установи. Саме тому, значну роль у прибутковості банку відіграє якість його кредитного портфелю, яка визначається у першу чергу часткою непрацюючих кредитів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції банківського кредитування досліджували Гасій О. В., Клименко В. І. [1], Пасінович І. І., Дмитрук В. О. [2], Солоділова К.В., Шафранова О.В. [3], Швець Ю.О., Горбачов О.Є. [4] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета роботи полягає у дослідженні стану кредитування в Україні, зокрема якості кредитного портфелю банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Голова НБУ на початку 2019 року оголосив, що головним завданням банків України на цей рік є відновлення кредитування юридичних осіб, проте досягнути цього не вдалося. Натомість корпоративний кредитний портфель банків зменшився на 12 % упродовж 2019 року. Під час пандемії COVID-19 багато великих компаній – позичальників зазнали зниження попиту на свою продукцію,

зросла невизначеність, що зосередило зусилля юридичних осіб на погашенні наявних позик, а не отриманні нових.

НБУ здійснює пом'якшення монетарної політики, поступово знижуючи облікову ставку, оскільки висока відсоткова ставка стримує кредитування. Регулятор проводить прогнозування облікової ставки та публікацію прогнозу в Інфляційному звіті з метою підвищення прозорості та передбачуваності монетарної політики, а також формування очікувань стейкхолдерів. Прогнозований рівень ставки не є зобов'язанням НБУ та може переглядатися у разі виникнення відхилень. Відкритість та передбачуваність монетарної політики збільшує довіру до НБУ та спрощує досягнення головним банком своїх інфляційних цілей.

Теперішня облікова ставка 6% є найнижчою за весь час. Це пов'язано з не такими песимістичними інфляційними прогнозами та низьким рівнем інфляції на сьогоднішній день. Шість відсотків - це баланс між досягненням помірної інфляції та стимулюванням економіки.

Найбільш фундаментальною зміною у сфері кредитування є зміни в оцінюванні платоспроможності позичальників. Адекватність проведення цього оцінювання перевіряє НБУ, що спричиняє підвищення якості позичальників. Кредитування корпоративних клієнтів відбувається із прозорою та якісною фінансовою звітністю. Для великих позичальників обов'язковим є фінансова звітність, яка підтверджена аудитом. Саме ці позитивні зміни, запроваджені регулятором, що спрямовані на підвищення якості кредитування, стримують його обсяги через неготовність корпоративних позичальників відповідати визначеним вимогам. Проте висока частка непрацюючих кредитів юридичних осіб (табл. 1) стала причиною прийняття відповідних рішень.

Упродовж 2017-2018 рр. зростали обсяги кредитування юридичних осіб від 657 млрд грн станом на 01.02.2017 р. до 959 млрд грн станом на 01.01.2019 р. та разом з тим зростали обсяги непрацюючих кредитів. Проте

із запровадженням пруденційних заходів впливу, спрямованих на підвищення якості кредитування корпоративного сектору, упродовж 2019 року спостерігається зменшення як обсягів кредитування (847 млрд грн станом на 01.01.2020 р.), так і обсягів непрацюючих кредитів (456 млрд грн станом на 01.01.2020 р.).

Таблиця 1

**Динаміка показників кредитування банківської системи України
2017-2020 рр., млн грн**

Кредитні операції	01.02.2017р	01.01.2018р	01.01.2019р	01.01.2020р	01.08.2020р
Кредити корпоративним клієнтам	657 098	892 900	959 601	847 259	869 590
непрацюючі кредити	345 661	500 263	535 770	456 074	465 169
частка непрацюючих кредитів, %	52,60	56,03	55,83	53,83	53,49
Кредити фізичним особам	156 514	174 448	202 202	214 252	222 371
непрацюючі кредити	98 538	93 353	93 086	73 077	80 935
частка непрацюючих кредитів, %	62,96	53,51	46,04	34,11	36,40
Міжбанківські кредити, депозити	9 884	22 046	28 888	31 368	39 691
непрацюючі кредити	454	1 372	1 073	946	1 008
частка непрацюючих кредитів, %	4,59	6,22	3,71	3,02	2,54
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	118	1 519	2 867	4 717	5 404
непрацюючі кредити	14	10	838	683	75
частка непрацюючих кредитів, %	11,97	0,69	29,22	14,48	1,40

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

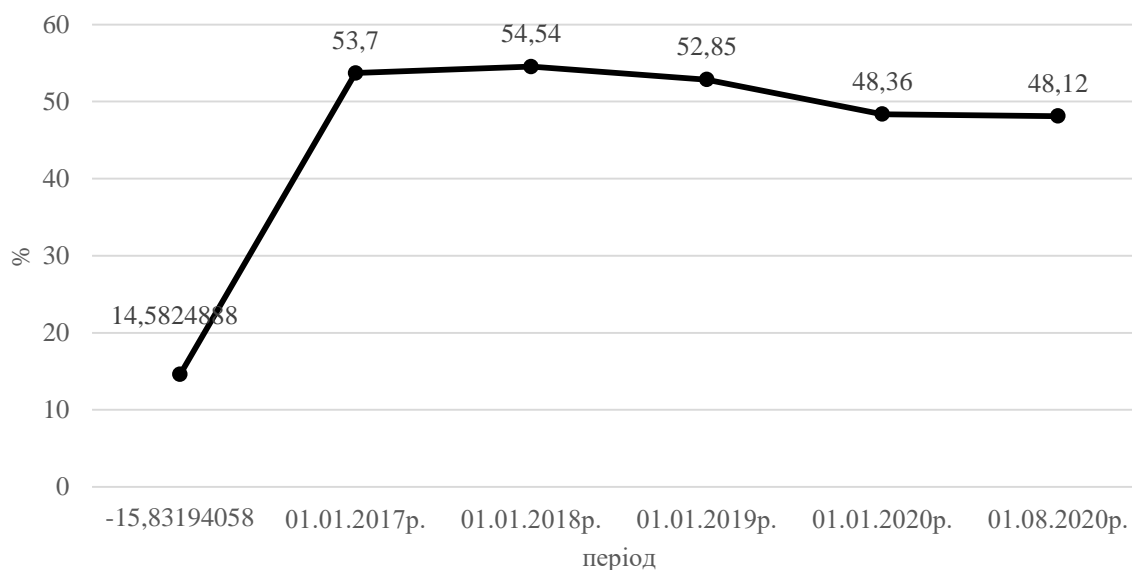
За перші сім місяців поточного року вдалося збільшити суму корпоративних кредитів до 869 млрд грн станом на 01.08.2020 р., проте і сума непрацюючих кредитів теж збільшилася до 465 млрд грн. Частка непрацюючих кредитів юридичних осіб хоча і зменшувалася із 2018 року, проте станом на 01.08.2020 р. залишається ще досить високою 53,49 %.

Кредитування фізичних осіб зростає, станом на 01.02.2017 р. сума його становила 156 млрд грн, а станом на 01.08.2020 р. – 222 млрд грн, якість наданих кредитів покращується, за винятком 2020 року, що вочевидь є наслідком коронакризи. Частка непрацюючих кредитів фізичних осіб станом на 01.08.2020 р. становить 36,4 %.

Якість міжбанківського кредитування та кредитів, наданих органам державної влади та місцевого самоврядування є досить високою.

Величина кредитів банківської системи зростала від 823 млрд грн станом на 01.02.2017 р. до 1 193 млрд грн станом на 01.01.2019 р., зменшилася до 1 097 млрд грн станом на 01.01.2020 р. та зросла до значення 1 137 млрд грн станом на 01.08.2020 р.

Частка усіх непрацюючих кредитів банківської системи України станом на 01.02.2017 р. становила 53,99 % та зросла на кінець 2017 року до значення 54,54 %, у подальшому відбувалося поступове падіння даного показника та станом на 01.08.2020 р. значення його становило 48,12 % (рис. 1, табл. 2).

Рис. 1. Динаміка частки непрацюючих кредитів банківської системи України 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

Таблиця 2

Динаміка непрацюючих кредитів банківської системи України 2017-2020 рр.

Кредитні операції	01.02.2017р.		01.01.2018р.		01.01.2019р.		01.01.2020р.		01.08.2020р.	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Непрацюючі кредити	444,6	53,99	594,9	54,54	630,7	52,85	530,7	48,36	547,1	48,12
у т.ч. банки:										
з державною часткою, з них	198,0	77,23	397,5	71,12	437,1	67,92	396,9	63,52	397,2	63,54
ПАТ КБ "Приватбанк"	189,9	83,00	236,2	87,64	244,8	83,35	239,1	78,38	250,5	79,63
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	8,0	29,37	161,3	55,75	192,2	54,96	157,7	49,33	146,7	47,25
іноземних банківських груп	205,3	49,66	156,8	41,01	151,1	38,50	107,4	32,51	120,5	33,95
з приватним капіталом	27,8	23,75	30,1	24,08	31,2	23,01	26,4	18,57	29,4	18,74
неплатоспроможні	13,4	36,82	10,4	43,02	11,2	52,04	0,00	0,00	0,00	0,00

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

Найгірша якість кредитного портфелю у банків із державним капіталом, частка непрацюючих кредитів станом на 01.02.2017 р. становила 77,23 %, поступово зменшувалася до 63,54 % станом на 01.08.2020 р. Зокрема станом на 01.08.2020 р. непрацюючі кредити ПАТ КБ "Приватбанк" становили 79,63 % його кредитного портфелю та 45,8 % усіх непрацюючих кредитів банківської системи.

Банки із приватним капіталом мають найменшу частку непрацюючих кредитів 18,74 % станом на 01.08.2020 р. Банкам іноземних банківських груп вдалося покращити якість свого кредитного портфелю, знизивши частку непрацюючих кредитів від 49,66 % станом на 01.02.2017 р. до 33,95 % станом на 01.08.2020 р.

На основі даних Національного банку України сформовано групу десяти банків із найбільшою часткою непрацюючих кредитів (табл. 3).

Таблиця 3

Банки з найбільшою часткою непрацюючих кредитів станом на 01.08.2020 р.

№ п/п	Назва Банку	Обсяг непрацюючих кредитів, млн грн	Частка непрацюючих кредитів
1	ПАТ "Промінвестбанк"	36 759	96,7%
2	АТ "СБЕРБАНК"	40 001	83,4%
3	АТ "АЛЬПАРИ БАНК"	70	83,2%
4	АТ КБ "ПриватБанк"	250 505	79,6%
5	АТ "Місто Банк"	328	76,7%
6	АТ "ЮНЕКС БАНК"	247	72,6%
7	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	30	67,1%
8	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	4 232	65,0%
9	АТ "БТА БАНК"	3	62,3%
10	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	350	60,8%

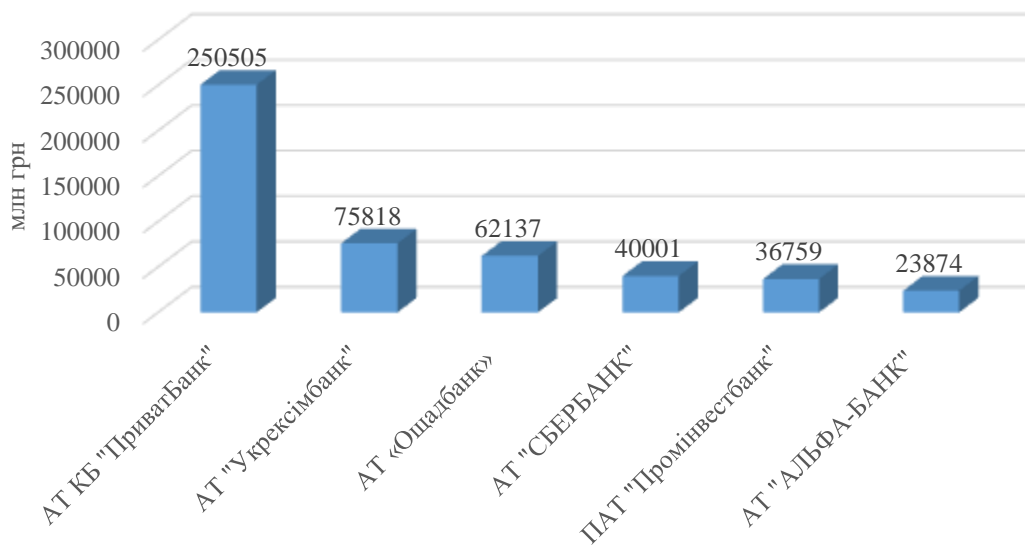
Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

Більшість із наведених у таблиці банків хоча і мають велику частку непрацюючих кредитів, проте обсяг їх невеликий та вплив на банківську систему є незначним. Найбільшу величину непрацюючих кредитів має АТ

КБ "ПриватБанк" 250 505 млн грн, АТ "Укрексімбанк" 75 818 млн грн, АТ «Ощадбанк» 62 137 млн грн, АТ "СБЕРБАНК" 40 001 млн грн, ПАТ "Промінвестбанк" 36 759 млн грн, АТ "АЛЬФА-БАНК" 23 874 млн грн (див. рис. 2).

АТ "СБЕРБАНК" і ПАТ "Промінвестбанк" – це банки, що є під контролем Російської Федерації. АТ КБ "ПриватБанк", АТ "Укрексімбанк", АТ «Ощадбанк», АТ "АЛЬФА-БАНК" є системно важливими банками і станом на 01.08.2020 р. 75 % усіх непрацюючих кредитів банківської системи належать саме їм.

Системно важливий банк – це банк, не відповідне функціонування або ж банкрутство якого може призвести до зростання системних ризиків банківської системи [6]. Тому наявність такої великої частки проблемних кредитів у системно важливих банках може містити загрози фінансовій системі країни. Національному банку варто взяти під контроль дану ситуацію та посилити вимоги до якості кредитного портфелю системно важливих банків.

Рис. 2. Банки з найбільшою величиною непрацюючих кредитів станом на 01.08.2020 р.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

Більше 50 % від загальних доходів банківської системи становлять процентні доходи, які значною мірою впливають на результативність діяльності банківської системи (табл. 4).

Таблиця 4

**Динаміка доходів та прибутку банківської системи України
2016-2020 рр., млн грн**

Показники	січень- грудень 2016 р.	січень- грудень 2017 р.	січень- грудень 2018 р.	січень- грудень 2019 р.	січень- серпень 2020 р.
Доходи	190 691	178 054	204 554	243 102	168 992
Процентні доходи	135 807	124 009	140 803	152 954	99 557
Чистий прибуток/збиток	-159 388	-26 491	22 339	58 356	32 641

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [5]

Доходи банків різко сповільнилися під час кризи, тому банкам варто активніше списувати зі своїх балансів непрацюючі кредити, продавати та реструктурувати їх. НБУ та уряд прийняли відповідні рішення, що спонукають до списання банками своїх проблемних активів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Оскільки найслабші банки виведено з ринку банківських послуг та банківська система показала свою високу прибутковість, можна стверджувати, що обсяги кредитування стримують саме недобросовісність корпоративних позичальників, а не можливості банків. А саме непрозорість структур власності та фінансової звітності представників бізнесу не відповідає новим стандартам якості.

Низька якість кредитного портфелю окремих банків потребує активізації заходів, спрямованих на інтенсивне зменшення обсягів непрацюючих кредитів. На сьогодні банкам з іноземним капіталом вдалося очистити свій кредитний портфель, тому іншим банкам, а особливо державним, слід активно переймати цей успішний досвід. З метою стимулювання подолання банками цієї проблеми 18.07.2019 р. прийнято

Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, проте темпи зниження рівня проблемних активів є досить повільними. Варто було б активізувати даний процес як на рівні НБУ, так і на рівні кожного окремого банку.

Література

1. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні // Ефективна економіка. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617> (дата звернення: 27.10.2020).
2. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2019. Вип. 3(137). С. 42-49.
3. Солоділова К. В., Шафранова О. В. Сучасний стан кредитування в Україні // Молодий вчений. 2017. № 3. С. 844-847.
4. Швець Ю.О., Горбачов О.Є. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. 2018. № 15. С. 793-798. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/120.pdf (дата звернення: 23.11.2019).
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-viznachiv-14-bankiv-sistemno-vajlivimi>

References

1. Ghasij O. V., Klymenko V. I. Stan ta perspektyvni vektory rozvytku bankivskojki kredytnoji dijajlnosti v Ukrajinі // Efektyvna ekonomika.

2020. # 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617> (data zvernennja: 27.10.2020).
2. Pasinovyh I. I., Dmytruk V. O. Kredytuvannja realnogho sektoru ekonomiky rehionu: stan, problemy, perspektyvy // Socialjno-ekonomichni problemy suchasnogho periodu Ukrainy: zb. nauk. pr. 2019. Vyp. 3(137). S. 42-49.
  3. Solodilova K. V., Shafranova O. V. Suchasnyj stan kredytuvannja v Ukraini // Molodyj vchenyj. 2017. # 3. S. 844-847.
  4. Shvecj Ju.O., Ghorbachov O.Je. Suchasnyj stan bankivsjkogho kredytuvannja v Ukraini: problemy ta perspektyvy. 2018. # 15. S. 793-798. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/120.pdf (data zvernennja: 23.11.2019).
  5. Oficijnyj sajt Nacionalnogho banku Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>.
  6. Oficijnyj sajt Nacionalnogho banku Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-viznachiv-14-bankiv-sistemno-vajlivimi>